

I KLÄM MELLAN KULTUR, POLITIK OCH MARKNAD

- En undersökning av kulturtidskrifternas roll och status

Författare: Filippa Rogvall
Institutionen för mediestudier
Enheten för journalistik, medier och kommunikation, JMK
Kandidatuppsats i journalistikvetenskap 15 hp, H13 J Kand
Handledare: Göran Leth

Stockholms
universitet

Sammanfattning

Uppsatsen syftar till att undersöka kulturtidskrifternas roll och status i det svenska samhället idag, bland annat genom intervjuer med verksamma redaktörer på olika kulturtidskrifter. Som problembakgrund presenteras den paradoxala situation som kulturtidskrifterna ställs emot: de anses som viktiga för yttrandefrihet, demokrati och mångfald men blir ändå försummade och underprioriterade inom politik och forskning. Utifrån detta formuleras tre frågeställningar:

1. Hur ser redaktörerna på den politik som drivs kring kulturtidskriften?
2. Vad anser redaktörerna att kulturtidskriften har för roll och status i samhället?
3. Hur kan kulturtidskriftens roll och status tolkas utifrån de intervjuade redaktörernas svar, den rådande kulturpolitiska diskussionen, kulturteorier och tidigare forskning?

Dessa frågor analyseras utifrån intervju svaren, tidigare forskning, Horkheimer och Adornos teoretisering av kulturindustrin, Habermas teorier om det offentliga rummet samt Bourdieus fältteori och teori om ekonomiskt och kulturellt kapital. Uppsatsens metodologiska utgångspunkt är i kvalitativa semistrukturerade intervjuer med tio verksamma redaktörer på olika kulturtidskrifter.

I slutsatserna bekräftas den inledande problemformuleringen – kulturtidskrifterna är viktiga men försummade. Statens kulturråd har stor makt över kulturtidskrifterna eftersom de styr över ett årligt tidskriftsbidrag. Få kulturtidskrifter klarar sig enbart på prenumerant- och annonsintäkter, vilket gör det statliga stödet livsviktigt för många.

Kulturtidskrifterna har flera viktiga roller i samhället. Framförallt har de som roll att fördjupa och vidareutveckla det offentliga samtalet och bidra till så att obundna, oetablerade och alternativa röster kan komma till tals som inte är påverkade av kommersiella intressen. I förlängningen kan man säga att det leder till en ökad mångfald, yttrandefrihet och demokrati.

Kulturtidskrifternas har generellt sett låg status bland allmänheten, vilket leder till att den får låg status i andra sammanhang också, bland annat inom kulturpolitiken. Den låga statusen verkar hänga ihop med uppfattningen om att kulturtidskrifterna är finkulturella och exkluderande snarare än lättillgängliga och kommersiella.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
1. Inledning	4
Syfte, problemformulering och frågeställningar	4
Definitioner.....	5
Material och avgränsning	6
Kulturtidskriftens historia, marknad och förutsättningar	6
Kulturtidskriften och kulturbegreppet.....	8
2. Kulturtidskrifter i tidigare forskning	11
Kulturaktivism och kulturpolitik	11
En kulturutredning.....	12
Kulturtidskrifter på 30-talet	13
Kaj Anderssons Morgonbris	14
The Oxford Critical and Cultural History of Modernist Magazines	14
Enkät av Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter	15
3. Teoretisk ram	16
Passiviserande kulturindustri eller meningsskapande texter	16
Det offentliga rummet och Habermas	17
Det journalistiska fältet och Bourdieu	18
4. Metodologiska utgångspunkter	20
Förberedelser för analys och utformande av intervjuguide	20
Reliabilitet, validitet och forskningsetiska överväganden.....	21
Urval och presentation av informanter	22
5. Kulturtidskriften i kläm mellan kultur, politik och marknad	25
En byråkratisk benämning.....	25
Det demokratiska samtalet.....	26
Status avgör läget på marknaden och i kulturvärlden.....	28
På staten eller marknadens villkor?	30
Minskad bildningskultur och demokratiserad journalistik.....	34
6. Slutsatser och diskussion	37
Förslag till fortsatta studier.....	39
7. Käll- och litteraturförteckning	40
Tryckta källor	40
Otryckta källor	41
Elektroniska källor	42
8. Bilagor	43
Frågeformulär till intervjuguide.....	43

1. Inledning

Den här uppsatsen är skriven som examensarbete i journalistikvetenskap vid Enheten för journalistik, medier och kommunikation, JMK, på Stockholms Universitet under hösten 2013. Eftersom uppsatsen är skriven inom Kulturvetarprogrammet har jag som uppsatsförfattare velat ha en kulturvetenskaplig vinkel. Mitt intresse för kulturjournalistik bidrog till idén om att göra en undersökning av kulturtidskriften.

Att ”kulturtidskrift” inte är något självklart begrepp framgår tidigt i undersökningen. Av många anledningar är det svårt att ge en konkret definition, även för redaktörer som arbetar med kulturtidskrifter. Oklarheten i kulturtidskrifternas definition gör att området blir intressant att studera. För vad är egentligen en kulturtidskrift, och vad har den för betydelse och ställning i dagens samhälle?

Min uppsats syftar till att undersöka vad kulturtidskriften har för roll och status i det svenska samhället idag, bland annat genom intervjuer med verksamma redaktörer på olika kulturtidskrifter. Debatten kring Kulturutredningen 2009 och Kulturrådets stöd till kulturtidskrifter bidrar med en kontext, och teoretiseringen av kulturindustrin, det offentliga rummet och det journalistiska fältet fungerar som teoretisk ram.

Syfte, problemformulering och frågeställningar

Uppsatsen syftar till att undersöka vad kulturtidskrifterna har för roll och status i det svenska samhället idag.

Trots sin viktiga samhällsroll blir kulturtidskriften försummad inom politiken och forskningen. Detta påstående summeras i Demokratiutredningen från år 2000:

”Även relativt små tidskrifter kan spela en stor roll för opinionsbildningen och det offentliga samtalet. Den roll organisationstidskrifter och kulturtidskrifter spelar i samhället har försummats såväl inom forskningen som i mediepolitiken. Det är inte minst viktigt att säkerställa att även oberoende tidskrifter kan distribueras på rimliga villkor.” (SOU 2000:1, 81).

Påståendet sammanfattar kulturtidskrifternas paradoxala situation. I flera statliga utredningar lyfter man fram kulturtidskrifternas viktiga samhällsroll, som anses vara förknippade med begrepp som yttrandefrihet och demokrati. Man vill även lyfta fram att kulturlivet och mångfalden berikas av kulturtidskrifter. Samtidigt blir kulturtidskrifterna försummade. Tidigare forskning om kulturtidskrifternas betydelse har visat att de har spelat en viktig roll i samhället:

”Varken i det pågående offentliga samtalet eller i historiens backspegel tillerkänns kulturtidskriften den betydelse den faktiskt har. Det är svårt att föreställa sig någon intellektuell rörelse eller kulturell strömning som klarat sig utan en tidskrift.” (Karlsson 2012).

Kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth säger att ”det råder ingen tvekan om att en mångfald av kulturtidskrifter har stor betydelse för demokratin och yttrandefriheten” (Adelsohn Liljeroth 2008). Men om det inte råder någon tvekan, varför fortsätter kulturtidskrifterna att försummas?

Det jag vill undersöka är vad kulturtidskriften har för roll och status. Dessa begrepp anknyter till kulturpolitiken, kulturbegreppet, kulturella hierarkier samt begrepp som yttrandefrihet och demokrati, som ofta kopplas till kulturtidskriften. Undersökningen utgår från intervjuer med tio redaktörer verksamma vid olika kulturtidskrifter. Utifrån dessa förutsättningar har jag formulerat tre frågeställningar:

1. Hur ser redaktörerna på den politik som drivs kring kulturtidskriften?
2. Vad anser redaktörerna att kulturtidskriften har för roll och status i samhället?
3. Hur kan kulturtidskriftens roll och status tolkas utifrån de intervjuade redaktörernas svar, den rådande kulturpolitiska diskussionen, kulturteorier och tidigare forskning?

Definitioner

Att definiera begreppet ”kulturtidskrift” har visat sig vara allt annat än enkelt. Mycket på grund utav det omdiskuterade kulturbegreppet, vilket tydliggörs ytterligare nedan. I min undersökning används begreppet kulturtidskrift framför allt som benämning på de tidskrifter som mottagit Kulturrådets produktionsbidrag för kulturtidskrifter, eller som på något annat sätt själva väljer att kalla sin publikation för en kulturtidskrift.

Med kulturtidskriftens ”roll” syftar jag på den påverkan och funktion som kulturtidskriften spelar i samhället, något som jag anser är starkt kopplat till den kulturpolitiska debatten och teoretiseringen av det offentliga samtalet och det offentliga rummet.

Med kulturtidskriftens ”status” syftar jag på det anseende och den ställning som kulturtidskriften har i samhället och inom kulturen, vilket jag anser är kopplat till kulturella hierarkier och teoretiseringen av kulturindustrin och kulturellt- och

ekonomiskt kapital. Både kulturtidskriftens roll och status anser jag har en koppling till dess eventuella funktion för yttrandefrihet och demokrati.

Material och avgränsning

Materialet som utgör undersökningens underlag består av kvalitativa, semistrukturerade intervjuer med tio informanter. Informanterna är alla verksamma redaktörer vid nio olika svenska kulturtidskrifter. En medveten avgränsning var att kulturtidskrifterna skulle ha mottagit Kulturrådets produktionsbidrag för kulturtidskrifter under det senaste året (2013), eftersom det skulle öka möjligheten i att redaktörerna har insikt och tankar kring det statliga kulturstödet till kulturtidskrifter.

Studien är även begränsad till att studera kulturtidskrifter i Stockholmsregionen. Det hade givetvis varit möjligt att göra en mer omfattande undersökning, men på grund av de ramar som fanns gällande tid och omfattning för uppsatsen, var det nödvändigt att göra en geografisk avgränsning. Studien kommer framförallt att utgå från kulturtidskriftsredaktörernas perspektiv. Andra som kan tänkas ha insikt i ämnet, såsom journalister, forskare och politiker, kommer inte att studeras i den här undersökningen.

Kulturtidskriftens historia, marknad och förutsättningar

Den franska publikationen *Le Journal des Sçavans* (*Den lärde mannens tidskrift*) brukar i presshistorien räknas som den första tidskriften. Den utkom i januari 1665 och skrev i presentationen av första numret att ”Vi vill försöka inrätta tidskriften på sådant sätt, att där ingenting sker av intresse för lärda män, som de inte kan finna i denna tidskrift...”. Tidskriften fick snabbt många efterföljare i Europa, framför allt i England och Tyskland.

Tidskriften förlorade snabbt sin universella karaktär och började koncentreras på ett eller några få ämnesområden. Under 1700-talet dominerade vetenskapliga tidskrifter, men även tidskrifter om handel, ekonomi, samhälle och kritik började uppstå (KUR 1986:5, 11).

I sin tekniska form är tidskriften nära släkt med boken, inte minst gäller detta kulturtidskriften. Stina Quint, som 1892 startade Kamratposten, sa att hon ”ville ge

barnen en bok som aldrig tar slut”, och pekade på kulturtidskriftens egenskap i att vara ett pågående flöde av kunskap och information (KUR 1986:5, 12).

Även kulturtidskriftens roll som debutplats är värd att understrykas, eftersom ett stort antal betydande författare och kritiker debuterat i en kulturtidskrift. I antologin *Tecken i tiden – om nordiska kulturtidskrifter* (1994, 7) befäster man att

”Kulturtidskrifterna spelar av hävd en framträdande roll i nordiskt kultur- och samhällsliv. De har alltid varit debattforum för tidens stora frågor. Här har den unga litteraturen manifesterat sig, ofta i formexperiment som chockerat samtiden. Här hålls den väsentliga debatten levande också idag.”

Sverige har idag ett ganska stort utbud av tidskrifter, som till stor del beror på kulturtidskriftsstödet och det bidrag som Kulturrådet fördelar till tidskriftsverkstäderna. En tidskriftsverkstad fungerar som ett konstnärligt och publicistiskt centrum, där man kan få hjälp att producera och trycka sin egen publikation. De inhyser även vissa kulturtidskrifters redaktioner, och samarbetar även med förlag och andra partners. Det finns fyra svenska tidskriftsverkstäder som fått bidrag från Kulturrådet, i Stockholm, Göteborg, Malmö och Luleå (Tidskriftsverkstaden 2010).

På Föreningen för Sveriges kulturtidskrifters hemsida står det att de arbetar ”för att vidareutveckla det ekonomiska stödet till tidskrifterna så att det når full effekt. Vi samarbetar med tidskriftsverkstäderna för att utgivarna och deras medarbetare skall kunna få den kunskap som behövs för att på bästa sätt driva en tidskrift.” (FSK 2013).

Det finns inga exakta siffror på hur många kulturtidskrifter som finns idag i Sverige, men de beräknas vara någonstans mellan 500 och 1000 stycken, vilka tillsammans har ett stort form- och ämnesmässigt omfång (Nätverkstan 2010).

Det är få ämnen som inte behandlas i en kulturtidskrift. I katalogen över Sveriges kulturtidskrifter 2013 finns totalt 35 olika ämneskategorier, bland annat litteratur, media, språk, religion, samhälle, serier, politik, miljö, sport, teater, film, dans, konst, arkitektur, historia, filosofi, psykologi och ekonomi (Tidskrift.nu 2013).

Distributionsvillkoren för kulturtidskrifter ser väldigt olika ut runt om i landet. För att nå ut med sin publikation behöver man ofta vara kapitalstark, vilket kulturtidskrifterna med sin begränsade ekonomi och upplaga sällan är. För att förbättra distribution och synlighet av Sveriges kulturtidskrifter, startades 2005 projektet Kulturchock av Nätverkstan ekonomitjänst med finansiering av Statens

kulturråd. Projektet syftar till att öka kännedom om och spridning av kulturtidskrifter, bland annat genom att delta på bokmässor och kulturfestivaler (Nätverkstan 2010).

För 2013 fördelades produktionsbidraget på totalt 19 miljoner kronor från Statens kulturråd mellan 100 olika kulturtidskrifter. Bidraget är uppdelat i olika stora belopp beroende på tidskrift, från 25 000 till 725 000 kronor. Bidraget gavs både till tryckta och elektroniska kulturtidskrifter (Statens Kulturråd 2012).

På Kulturrådets hemsida står det att bidraget har som mål att generera ett omfattande och varierande kulturutbud av hög kvalitet för hela landet. För att få produktionsbidrag ska den sökande kulturtidskriften karaktäriseras av hög kvalitet, förnyelse, utveckling samt ett mångsidigt utbud av åsikter och behandlade ämnen. De vill även främja tidskrifter med internationella-, interkulturella-, jämställdhets- och tillgänglighetsperspektiv. Tidskrifter som riktar sig till barn och unga, och tidskrifter som utges på de nationella minoritetsspråken tas i särskild beaktning. Kulturrådet har också som mål att skapa goda villkor för konstnärligt skapande, och har därför även med kulturtidskriftens ersättningar och arvoden till medverkande i beaktning när de fördelar bidraget (Statens Kulturråd 2013).

Kulturtidskriften och kulturbegreppet

Litteraturvetaren Raymond Williams var inflytelserik inom kulturstudier och kanske framför allt känd för sina försök i att definiera begreppet kultur. Han slår fast att begreppet ”culture” är ett av de mest komplicerade orden i det engelska språket. Delvis på grund av dess invecklade historiska utveckling, men i synnerhet för att det har börjat användas som ett viktigt begrepp inom flera discipliner och tanke-system (Williams 1985, 87).

Williams presenterar två huvuddefinitioner av kultur. Den första är vad han beskriver som ”a whole way of life”, alltså kultur i en antropologisk bemärkelse. Den andra är kultur som de intellektuella och konstnärliga uttryck som den ger upphov till, även kallat ”det estetiska kulturbegreppet”, vilket enligt Williams idag är den vanligaste användningen av ordet kultur (Williams 1985, 90).

Den senare definitionen av kulturbegreppet är enligt Williams den som statliga kulturdepartement generellt sett använder sig av, eftersom de främst arbetar med specifika och konkreta kulturuttryck- och aktiviteter. Det estetiska begreppet har även lett till en utveckling av begreppet ”finkultur” som uppkom i och med att man förr

ansåg att endast ett fåtal personer hade förmåga att förstå och ta till sig kulturen (Williams 1985, 91).

Att det svenska kulturdepartementet främst använder sig av det estetiska kulturbegreppet bekräftas i den senaste kulturpropositionen *Tid för kultur* från 2009:

”Det är inte politikens uppgift att definiera kulturbegreppet, men [...] det är nödvändigt att göra en avgränsning och definition av vad som bör rymmas inom kulturpolitiken. [...]. Kulturpolitikens specifika uppgift är att stödja konstnärligt skapande i olika former, [...], att bidra till att människor i hela landet har möjlighet att ta del av ett rikt och mångsidigt kulturutbud.” (Prop. 2009/10:3, 12)

I och med debatten kring kulturbegreppet har det uppstått en diskussion i samma kulturproposition från 2009 kring vad som faktiskt bör känneteckna en kulturtidskrift.

”I samband med att en ny gemensam förordning för stödet till litteratur och till tidskrifter tas fram avser regeringen att i särskild ordning överväga om den mycket breda definition av begreppet kulturtidskrift som i dag används bör förtydligas. Vi anser att stödet i första hand bör gå till att främja utgivning av tidskrifter vars huvudsakliga inriktning är kulturell debatt samt analys och presentation inom de skilda konstarternas områden.” (Prop. 2009/10:3, 62).

Regeringen går här ifrån den tidigare, breda definitionen av kulturtidskriften som var formulerad så här:

”Med kulturtidskrift avses en tidskrift som med sitt huvudsakliga innehåll vänder sig till en allmän publik med samhällsinformation eller med ekonomisk, social eller kulturell debatt eller som huvudsakligen ger utrymme för analys och presentation inom de skilda konstarternas områden.” (SOU 1997:141, 215)

Utvecklingen kan ses som en övergång från det antropologiska kulturbegreppet och ”a whole way of life”, till det snävare, estetiska kulturbegreppet. I propositionen kommenterar man detta med att en ny definition av kulturtidskriften behövs för att kulturpolitiskt kunna motivera stödet, vilket i överensstämmelse med Williams teori kan tolkas som att kulturdepartementet numera använder sig av det estetiska kulturbegreppet för att definiera vad som är en kulturtidskrift.

Förändringen medför att de tidskrifter som behandlar kultur i den estetiska bemärkelsen blir av prioritet när Kulturrådet ska fördela sitt kulturtidskriftsbidrag. Ändringen av definitionen kan tyckas rymma vissa motsägelser, eftersom en kulturtidskrift som behandlar samhällsanalys och debatt kan tyckas vara starkare

kopplad till påståendet om kulturtidskriftens funktion för yttrandefrihet och demokrati.

Den franske sociologen Pierre Bourdieu anser att ”kultur” idag definieras som den legitima, dominerande kulturen, det han menar tillhör överklassens kultur. I och med detta har Bourdieu intresserat sig för de praktiker och föreställningar som utgör en auktoriserad kultur vars värde tenderar att erkännas i alla sociala skikt, även om den stora massan människor är utestängda från den kulturella elitens sfär. Bourdieu påstår att det är omöjligt att få en fullständig förståelse för kulturella praktiker om inte kultur, i sin elitistiska, restriktiva användning, återgår till kultur i dess antropologiska användning (Bourdieu 1984, 1-4).

I min undersökning kommer jag att utgå från både det estetiska och antropologiska kulturbegreppet, eftersom jag anser att de påverkar varandra i hög grad. Förändringar i människans identitet, föreställningar och medvetande förändrar även hur de estetiska kulturverksamheterna uttrycker sig.

Debatten kring vad som är en kulturtidskrift kan även kopplas till diskussionen kring vad som är kulturjournalistik. I och med det vida användandet av kulturbegreppet finns det svårigheter i att rama in kulturjournalistiken.

I *Kulturjournalistikens gränser* gör Oscar Hemer och Malena Forsare (2010) ett försök i att förklara och reda ut kulturjournalistiken och dess flytande gränser. De hävdar att kulturjournalistiken är mer än bara journalistik om kultur. De olika genrer och format som ryms inom begreppet kulturjournalistik vetter lika mycket mot det akademiska och det litterära, som mot nyhetsjournalistiken.

Hemer och Forsare (2010, 7-8) skriver att skiljelinjerna för vad som är kulturjournalistik och nyhetsjournalistik är på väg att suddas ut. De svenska dagstidningarnas kultursidor har länge varit ett forum för både kritik och samhällsdebatt med omväxlande betoning på det estetiska eller det politiska, vilket gör kulturjournalistik till ett svårt begrepp. De ser även en utveckling där hela mediebranschen har utsatts för ett starkt kommersiellt tryck, vilket märks tydligt inom kultursektorn.

2. Kulturtidskrifter i tidigare forskning

Det finns relativt lite tidigare forskning kring kulturtidskrifter. Som tidigare nämnt är kulturtidskrifterna enligt Demokratiutredningen försummade inom forskning. Det finns två avhandlingar om kulturtidskrifter, skrivna av medie- och kommunikationsvetarna Britt Hultén och Eva Ekstrand. Båda avhandlingarna berör dock kulturtidskrifter på 1930-talet, vilket gör att de kanske inte är aktuella för dagens kulturtidskrifter, men kan bidra med ett historiskt perspektiv.

För att skapa en kontext för dagens kulturpolitik kring kulturtidskrifterna har jag läst två avhandlingar av historikerna Stefan Backius och Johan Bergman, samt boken *En kulturutredning* av kulturskribenten David Karlsson, som även skrivit ett antal artiklar på temat kulturtidskriften. Jag har också försökt kartlägga kulturtidskrifterna på ett internationellt plan, genom antologin *The Oxford Critical and Cultural History of Modernist Magazines*, som innehåller artiklar om tidskriftens historia i Storbritannien, Nordamerika och Europa. Slutligen presenterar jag Föreningen för Sveriges kulturtidskrifters medlemsenkät från 2013, som ger en inblick i den svenska kulturtidskriftens förhållanden idag.

Kulturaktivism och kulturpolitik

I *Arbetare på scen* beskriver historikern Stefan Backius (2011) hur den kulturpolitiska vågen under 60- och 70-talet har lagt grunderna för dagens kulturpolitik. En politisk vänstervåg ledde till en kulturaktivism, där man genom kulturen gav uttryck för en längtan efter rättvisa och ökad demokrati. Vänstervågen ledde till att man i 1974 års kulturutredning lyfte fram att kulturpolitiken skulle verka i samhällets tjänst, där kulturen hade som uppgift att bidra till ökad jämlikhet och en bättre samhällsmiljö.

Även historikern Johan Bergman (2010) skriver om kulturens ökade roll för demokrati och samhälle som följd av 68-rörelsen, när vänsterradikala kulturarbetare organiserade sig för att demokratisera kulturen. Han beskriver en maktkamp ur ett intresseorganisatoriskt perspektiv, där satsningen på kulturens folk eller på folkets kultur är framträdande. Bergman beskriver hur kulturen demokratiserades, i den bemärkelsen att konst och kultur finns inom räckhåll för alla medborgare, både socialt och geografiskt (Bergman 2010, 27).

Demokratiseringen av kulturen ledde till både en ökad politisering och professionalisering, eftersom kulturen verkade på en kapitalistisk marknad. Nutida

fenomen som ökad tillgång på gratis information, fildelning, dokusåpor och liknande, kan beskrivas både som en ökad grad av kulturdemokrati och en kommersialisering av kulturen. Utvecklingen har gjort att fler får tillgång till kultur, samtidigt som utvecklingen har skett på marknadens villkor. Bergman frågar sig huruvida staten eller marknaden bör bestämma kulturens villkor, och förutspår att sannolikheten i att de offentliga kultursubventionerna kommer att ökas är mycket liten. ”Därmed återstår marknadslösningar, där kriteriet för vad som betecknas som god kultur gärna blir den kultur som säljer” (Bergman 2010, 251-252).

1974 års kulturutredning fortsätter att prägla kulturpolitiken än idag, och ledande politiker inom Moderaterna har uttryckt att frihetsdimensionen i 1968 är något som utgjort kärnan i den egna ideologin, vilken man vill förvalta genom att arbeta för minskade hierarkier och ökad jämställdhet som medel för att frigöra individen (Backius 2011, 17).

En kulturutredning

David Karlsson är idéhistoriker och kulturskribent verksam vid Göteborgs tidskriftsverkstad Nätverkstan. Karlsson har skrivit många artiklar om kulturtidskriften och dess roll i samhället, och hur den påverkas av kulturpolitiken. Han var även med som sekreterare i Kulturutredningen 2009, men hoppade av och skrev istället boken *En kulturutredning: pengar, konst och politik* (2010), som kritiserar Kulturutredningen samtidigt som den lyfter fram kulturpolitikens nödvändighet (Glänta 2013).

Sedan 1974 års kulturutredning, som lade grunden för dagens kulturpolitik, har samhället förändrats mycket, vilket leder till att Kulturutredningen 2009 framför allt handlar om att förnya kulturpolitiken. Karlsson problematiserar hur man i Kulturutredningen 2009 bortser från två viktiga begrepp, kvalitet och folkbildning. Karlsson hävdar att konstnärlig kvalitet inte är något man kan definiera utan måste vara ett ständigt föremål för diskussion.

Kulturpolitiken ska, enligt Karlsson, inte behöva motiveras med nytta eller ekonomisk vinning, utan är en demokratisk nödvändighet. Han drar paralleller till Habermas teorier när han skriver om demokratins behov av en offentlighet. Mötesplatser som skolor, bibliotek, böcker, tidningar och tidskrifter är viktiga för det

publika samtalet, vilket hänger ihop med en folkbildande roll och har en stor betydelse i ett mångkulturellt samhälle (Karlsson 2010).

Karlsson resonerar i en artikel i tidskriften *Arche* kring definitionen av kulturtidskriften, som han själv väljer att beskriva som ”en föreställning om hur man organiserar intellektuellt liv”. Karlsson skriver även om kulturtidskriftens betydelse.

”Varken i det pågående offentliga samtalet eller i historiens backspegel tillerkänns kulturtidskriften den betydelse den faktiskt har. Det är svårt att föreställa sig någon intellektuell rörelse eller kulturell strömning som klarat sig utan en tidskrift. En tidskrift samlar, förstärker, förädlar idéer.” (Karlsson 2012).

Kulturtidskrifter på 30-talet

Kulturtidskrifter på 30-talet är en avhandling av Britt Hultén från 1977. Hulténs syfte med avhandlingen är att göra tre avgränsade studier av kulturtidskrifterna Fronten, Ateneum och Nordeuropa, samt att ge en allmän översikt över trettioalets kulturtidskrifter, deras roll i samhällsdebatten och deras betydelse för författarna (Hultén 1977, 9).

I skuggan av den stora ekonomiska nedgången var åren under 1930-talet litterärt och kulturellt expansiva, och utgivningen av tidskrifter ökade. I kulturtidskrifterna kunde man läsa om radikala, politiska frågor, vilket diskuterades flitigt i litterära kretsar. Det framkommer dock att tidskrifterna på trettioalet hade stora ekonomiska svårigheter, och att det fanns problem med att förnya och förnygra prenumeranter. Det fanns även en konkurrens mellan dagstidningen och kulturtidskriften, eftersom många tidskrifter ansågs förutsätta mer fördjupade kunskaper i ett ämne än vad flertalet tidningsläsare hade (Hultén 1977, 27-29).

De ekonomiska svårigheterna för kulturtidskrifter är en lika aktuellt fråga än idag. Diskussionen kring kulturtidskriften som exkluderande och där förkunskaper krävs, existerar fortfarande. Detta tycks även ha ett samband med dikotomin finkultur och populärkultur, där finkulturen ofta uppfattas som mer svårtillgänglig än den massproducerade populärkulturen.

Sammanfattningsvis hävdar Hultén att de kulturtidskrifter som undersökts tycks ha haft en betydande roll i samhället, både för kulturen och opinionsbildningen. ”Den mindre kulturtidskriften kan spela en betydelsefull roll [...], tidskriftshistoria visar att

kulturtidskrifterna kunnat spela roll för litteraturen och litteraturkritikens utveckling och för opinionsbildningen.” (Hultén 1977, 237).

Kaj Anderssons Morgonbris

Kaj Anderssons Morgonbris är en avhandling av Eva Ekstrands från 2007, som syftar till att undersöka moderniseringen av kulturtidskriften Morgonbris. Ekstrand (2007, 11-13) undersöker det offentliga samtalet i tidskriften Morgonbris och dess betydelse för den rådande samhällsdebatten. Ekstrand problematiserar redaktören Kaj Anderssons försök i att stärka Morgonbris ekonomiskt och vidga läsekretsen, samtidigt som Andersson skulle balansera tidskriftens ideologiska ståndpunkter med de kommersiella intressena hos annonsörerna. Försöket ses som en omöjlighet, eftersom det offentliga samtalet är beroende av ekonomiska intressen (Ekstrand 2007, 221). Ekstrand konstaterar att tidskriften Morgonbris hade fyra viktiga funktioner:

”Ett forum för debatt och upplysning i första hand, en kulturförmedlare i andra hand, en anslagstavla för medlemmarna i tredje hand och slutligen ett fönster mot världen i fjärde hand.” (Ekstrand 2007, 219).

The Oxford Critical and Cultural History of Modernist Magazines

Antologin sammanfattar artiklar som diskuterar kulturtidskrifter i Storbritannien, Nordamerika och Europa utifrån ras, estetik, kön, politik och ekonomin i tidskriftsutgivning. Fokus ligger på modernistiska tidskrifter som publicerats mellan sent 1800-tal fram till efterkrigstiden och den inverkan de haft på samhälle och kultur.

Tron på frihet och demokrati sågs som grundläggande värden för amerikanskt kulturliv och samhälle, och kom att präglade de nordamerikanska kulturtidskrifterna. Det som kännetecknade dessa tidskrifter var ett engagemang för social rättvisa, och tron på en estetisk och redaktionell frihet. Vissa tidskrifter lyckades nå en större publik, men för den mindre kulturtidskriften sågs det som ett tecken på framgång att nå de läsare som besatt ett högt kulturellt kapital, vilket ofta innebar de som skrev för liknande kulturtidskrifter. Samtidigt skriver man att tidskrifterna på olika sätt var grundläggande för uppkomsten och formandet av modernism (Thacker 2012, 9-39).

“These magazines were, in different ways, absolutely fundamental to the emergence and shaping of modernism in North America” (Thacker 2012, 31).

De mindre tidskrifterna lyckades sällan hålla sig vid liv länge, utan var oregelbundna och flyktiga. Genom att fånga en del av sin samtid och generera nya idéer, kunde en kulturtidskrift ofta leda till uppkomsten av nya tidskrifter. På så sätt fortsatte en levande tidskriftstradition (Brooker 2012, 965).

Enkät av Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter

Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter, FSK, organiserar ungefär 130 av landets kulturtidskrifter. Föreningens styrelse har under 2012 utformat och genomfört en enkät som sammanställdes i maj 2013, för att få svar på hur redaktörerna på kulturtidskrifterna tänker och resonerar om sin egen roll och uppgift. Av de 139 tidskrifter som fick en förfrågan att svara på enkäten, var det endast 55 stycken som svarade. Många redaktörer skrev att de helt enkelt inte hade tid. I enkäten fick tidskrifterna svara på vilken genre de ansåg sig tillhöra, enligt de kategorier som Kulturrådet ger tidskrifterna att välja på. Majoriteten angav Litteratur och språk, Samhälle och debatt, eller Allmänskulturellt. En stor andel svarade ”Annat” på den frågan, vilket kan tolkas som att tidskrifterna inte riktigt känner sig passa in i den indelning som Kulturrådet gör.

Vid frågan om tidskrifterna sökte produktionsstöd från Kulturrådet angav 60 procent att de hade sökt. I enkäten framkom att flera tidskrifter inte kände till möjligheten att söka stöd. En hel del tidskrifter ansåg att det inte var värt ansträngningen. Flera tidskrifter hade sökt flera gånger men inte fått stöd, eller fått så lite att de inte ansåg att det var värt den arbetsinsats som krävs för att fylla i ansökan. Flera tidskrifter uttryckte en stark kritik och misstro mot Kulturrådets hantering av stödet. Tidskrifterna menade att de inte förstod vad Kulturrådet använder för kriterier när de beslutar om stödet. Många var frustrerade över att Kulturrådet inte informerade kring hur de har resonerat när sänkt eller tagit bort stödet till en viss tidskrift. Över hälften av kulturtidskrifterna svarade att de arvoderar sina skribenter. Majoriteten av dessa svarade dock att arvodena var låga. De tidskrifter som inte arvoderade angav att de inte hade råd. I samtliga fall beklagade tidskrifterna situationen, eftersom man gärna ville kunna betala sina medarbetare (FSK 2013).

3. Teoretisk ram

Undersökningens teoretiska ram utgörs av begrepp och teorier hämtade från framför allt tre framträdande verk, Max Horkheimer och Theodor Adornos *Upplysningens dialektik*, Jürgen Habermas *Borgerlig offentlighet* och Pierre Bourdieus *Distinktion*.

Passiviserande kulturindustri eller meningsskapande texter

Max Horkheimer och Theodor Adorno var två föreläsare vid Institutet för socialforskning i Frankfurt, även kallat Frankfurtskolan. Deras gemensamma verk *Upplysningens dialektik*, från 1947, innehåller en kritisk analys av populärkulturen och kulturindustrin. Efter att ha flytt från nazismens Tyskland såg de ett nytt totalitärt system växa fram inom kulturindustrin, där folket manipuleras och passiviseras för att hämma revolutionära tendenser i samhället (Durham & Kellner 2006, 4).

Kulturindustrin producerar det som kallas masskultur eller populärkultur, kultur för massorna, som beskrivs som ett hot mot människans andliga och intellektuella frigörelse. Lösningen finns i upplysningen och den klassiska och autentiska (fin)kulturen (Horkheimer & Adorno 1996).

Mot den pessimistiska syn på populärkultur som Horkheimer och Adorno presenterar växte snabbt kritik och motrörelser. En av kritikerna är Stuart Hall, som är sociolog och kulturteoretiker vid det inflytelserika Centre for Contemporary Cultural Studies vid Birmingham University (Durham & Kellner 2006, 95).

Hall argumenterar för att man måste göra en distinktion mellan kulturproducenten som ”kodar” en medietext och konsumenten som ”avkodar” och tolkar samma text. Texten kan avkodas på det föredragna sättet i linje med den dominerande ideologin, men kan lika gärna tolkas på andra sätt, som kan vara avvikande och oppositionella. Hall betonar publikens möjlighet i att skapa sin egen tolkning och mening, där kulturkonsumenten aldrig ses som en passiv mottagare (Hall 1980).

Kritiken för- och emot kulturindustrin är intressant för min undersökning eftersom dessa teorier kan kopplas till kulturpolitikens utformande och kulturtidskriftens status, genom begrepp som populärkultur och finkultur.

Det offentliga rummet och Habermas

Den tyska sociologen och filosofen Jürgen Habermas ger i sina teorier om den strukturella omvandlingen av det offentliga rummet, en historisk bakgrund till den utveckling som Horkheimer och Adorno beskriver som kulturindustrin. Habermas beskriver hur det borgerliga samhället utmärktes av uppkomsten av ett offentligt rum som stod mellan civilsamhället och staten, och vilket medlade mellan publika och privata intressen. Habermas beskriver hur det under slutet av 1600-talet för första gången i historien blir möjligt för individer och grupper skapa en allmän opinion, som gav direkta uttryck för deras behov och intressen samtidigt som det influerade politiken. Den borgerliga offentligheten gjorde det möjligt att forma en allmän opinion som stod i motstånd till den statliga makten (Habermas 1989).

Habermas menar att den borgerliga offentligheten och den tidigare bildningstraditionen har förändrats, i och med uppkomsten av massmedier, som radio, television och film. Även tidigare existerande medier som böcker och tidningar har förändrat mycket under 1900-talet. Det tidigare rationella samtalet om offentliga angelägenheter har övergått till en reklaminriktad, marknadsstyrd medieunderhållning, där även politiken har blivit en del av det publika samtalet (Habermas 2003).

Redan på 1960-talet när Habermas skrev *Borgerlig offentlighet*, ansåg han att det publika rummet hade försvunnit och ersatts av en kapitalistisk liberalisering. Habermas menade att offentligheten kännetecknades av förnuftiga diskussioner, och att dessa diskussioner sedan kunde bidra till samhällliga förändringar. Borgerlighetens fall var bland annat effekten av den industriella revolutionen och den sociala välfärd och massdemokrati som följde (Dahlgren 1995, 7-8).

Inom journalistiken är det fortfarande en övergripande fråga kring det offentliga samtalet i press och media, och huruvida det kan utgöra en plats för öppna politiska samtal, idéer och kritik, utan något ideologiskt tvång. Det är enligt journalisternas självpåtagna uppdrag en utgångspunkt som sällan ifrågasätts. Men mediabranschen, som utgör en del av det offentliga rummet, bevakas i allt större grad utav ideologiska och kommersiella intressen, vilket anses försvåra det offentliga samtalet (Habermas 2003, 175).

Journalistiken konstruerar en symbolisk värld som har betydelse för hur vi tolkar och förhåller oss till vår samhällliga vardag. Medierna har en roll i formandet av

kunskap om samhällsfrågor, vilket kan ses direkt kopplat till demokratins funktioner. Habermas teoretisering av det offentliga rummet är en ständigt aktuell utgångspunkt för frågor om demokrati, där även yttrandefrihet och tryckfrihet spelar in. Vem som har makten över det offentliga samtalet blir en viktig fråga.

I förordet till *Borgerlig offentlighet* poängterar Habermas att han medvetet avgränsat sin undersökning till att studera den liberala, borgerliga offentligheten och dess strukturomvandling och utesluter därmed den plebejiska varianten av offentlighet, alltså det obildade folkets offentlighet (Habermas 2003, 10).

Offentlighetsteorins avsaknad av klassperspektiv är något som har kritiserats, bland annat av Oskar Negt och Alexander Kluge i *Public Sphere and Experience* (1993). I boken undersöker de dialektiken mellan en borgerlig och proletär offentlighet. Författarna noterar att den borgerliga offentligheten alltid har fått utgöra normen och varit den självklara representanten för både borgarnas och folkets intressen, medan den proletära offentligheten ses som avvikande. *Borgerlig offentlighet* har även kritiserats för att bortse från intersektionella perspektiv.

Det journalistiska fältet och Bourdieu

Pierre Bourdieu var en fransk sociolog, kulturanthropolog och medieteoretiker. En av hans centrala teorier kretsade kring distinktionen mellan smaker, vilken visar på relationen mellan olika maktpositioner och klasstrukturer i samhällets sociala fält. Med socialt fält menar Bourdieu, enkelt uttryckt, ett system av relationer mellan positioner, där en avgränsad grupp människor och institutioner strider om något som är gemensamt för dem (Bourdieu 1984, 165).

Utifrån Bourdieus fältteori kan man utläsa ett journalistiskt fält, som är uppdelat mellan två poler; det kulturella och den ekonomiska. Det journalistiska fältet är karakteriserat av en osjälvständighet, och styrs utav ekonomiska förhållanden, där den ekonomiska polen är den dominerande. Detta gör att man inom journalistiken tenderar att styras utifrån de källor som har störst inflytande och ekonomiskt kapital. Det journalistiska fältet har utvecklats till en allt högre grad av kommersialisering och bundenhet till ekonomiska faktorer (Benson & Neveu 2005, 33-36).

Ett centralt begrepp inom fältteorin är begreppet kapital, vilket kan förstås som symboliska och materiella tillgångar. Bourdieu skiljer främst mellan ekonomiskt-, kulturellt-, och socialt kapital. Socialt kapital beskrivs som ”ett kapital av kontakter,

relationer och umgängeskretsar varifrån man vid behov kan hämta erforderligt stöd, [...] som ofta är oundgängligt för att vinna och behålla det respektabla samhällets förtroende.” (Bourdieu 1993, 279-280)

Det kulturella kapitalet kännetecknas av en aktörs bildning och förfining, medan det ekonomiska kapitalet kännetecknas av mängden pengar och materiella resurser. Enligt Bourdieu dominerar det ekonomiska kapitalet över det kulturella, eftersom ekonomiskt kapital ger valfrihet och möjligheter samtidigt som det utgör en fundamental grund för sociala skillnader. Den position som en aktör får inom ett fält bestäms utifrån den totala mängd kapital aktören innehar, samt fördelningen mellan ekonomiskt och kulturellt kapital (Bourdieu 1984, 101-114).

I Pierre Bourdieus analys av det kulturella kapitalet finns det en poäng i att det är åtskilt från det ekonomiska kapitalet, eftersom den legitima smaken förutsätter ett klart avstånd till det som är kommersiellt gångbart. Bourdieu har slagit fast att aktörer inom den kulturella polen ofta har ett kluvet förhållande till en ekonomisering och demokratisering av kulturen, eftersom det kan gå emot deras strävan efter kulturell distinktion och ett icke-kommersiellt kulturuttryck (Bourdieu 1984, 260-267).

Det finns en del att invända mot Bourdieus fältteori. Delvis att den är baserad på enkäter, mätningar och iakttagelser gjorda på det franska samhället runt 1960- och 1970-tal, men även att distinktionen mellan högt och lågt i kulturen troligtvis inte är lika utmärkande i Sverige som i Frankrike. Däremot kan teorierna ses som verktyg som kan synliggöra vissa aspekter av det journalistiska fältet, samt distinktionen mellan det kulturella och ekonomiska, vilket kan ses ha en koppling till kulturbegreppen och diskussionen kring kulturpolitiken i Sverige. Bourdieus teorier ger även möjlighet till en ökad sociologisk fördjupning av min undersökning.

4. Metodologiska utgångspunkter

Utifrån undersökningens syfte och teoretiska ram valde jag en kvalitativ metod som utgångspunkt. Kvalitativ forskning innebär tolkning och analys av datamaterial, exempelvis intervjuer och enkäter med öppna svar som analyseras textkritiskt. Kvalitativ forskning syftar till att skapa en fördjupad förståelse för exempelvis attityder, idéer, formuleringar och människors handlingar (Kvale & Brinkmann 2009, 16).

Eftersom min studie är baserad på intervjuer med tio verksamma kulturtidskriftsredaktörer i Stockholmsregionen bör den med sin avgränsning ses som en undersökning som kan påvisa tendenser, inte som en generalisering.

En mer generaliserande undersökning hade möjligtvis kunna göras i form av en enkätstudie där alla de cirka 100 kulturtidskrifter som mottagit Kulturrådets produktionsbidrag under ett visst år deltog. En sådan undersökning hade inom den här undersökningens ramar inte varit särskilt realistisk. En annan alternativ metod hade varit i form av en innehållsanalys. Genom en inläsning av material kring kulturtidskriften eller en inläsning av ett urval kulturtidskrifter analysera och dra slutsatser kring kulturtidskriftens situation, roll och status.

I slutändan valde jag ändå kvalitativa intervjuer med erfarna och insatta redaktörer, eftersom den kunskap och insikt som de har i sin yrkesroll kan ge en klar inblick i kulturtidskriftens roll och status idag.

Intervjuundersökningen är baserad på semistrukturerade intervjufrågor, det vill säga öppna frågor, uppdelade i ett antal kategorier. Detta är fördelaktigt för min undersökning, eftersom det genererar öppna och självständiga svar från informanterna. Datamaterialets kvalitet som produceras under en kvalitativ intervju beror på intervjuarens färdigheter och ämneskunskaper. Kunskap om ämnet före intervjun, i detta fall kunskap om kulturtidskriften, krävs särskilt för konsten att ställa följdfrågor och att följa upp intervjupersonens svar. (Kvale & Brinkmann 2009, 98, Trost 2010, 42).

Förberedelser för analys och utformande av intervjuguide

Eftersom min undersökning baserar sig på forskningsintervjuer är det viktigt att från början veta vad man är ute efter för material, främst för att inte drunkna i datamaterial. När intervjuerna har genomförts är det ofta för sent att bestämma hur det

insamlade materialet ska analyseras, det är något som måste planeras i förväg. Detta underlättar också när man formulerar intervjufrågor till intervjuguiden, vilket leder till en tydligare och mer kontrollerbar undersökning (Kvale & Brinkmann 2009, 206-210).

Min analys är tematiserad, vilket innebär att jag knyter olika nyckelord till ett textsegment för att underlätta jämförelser och identifiering av uttalandena. Denna tematisering visar sig sedan i olika underteman i analysen. Analysmetoden kan användas för att på ett enkelt sätt organisera intervjutexter och för att utarbeta det underliggande i det som har sagts (Gillham 2008, 182).

En intervjuguide används som ett manus under en intervju. Den strukturerar intervjuens förlopp och dess frågor bör vara korta och enkelt formulerade. Intervjuguiden är huvudsakligen utformad för att generera material som kan besvara undersökningens inledande frågeställningar. Intervjufrågorna ska innehålla både tematiska och dynamiska dimensioner, vilket innebär att frågorna ska generera kunskap samtidigt som de ska skapa en god interaktion genom att vara lättbegripliga (Kvale & Brinkmann 2009, 146-147).

Den intervjuguide som jag har använt för att genomföra undersökningen finns som bilaga till uppsatsen.

Reliabilitet, validitet och forskningsetiska överväganden

En hög reliabilitet utmärks av frånvaron av slumpmässiga eller osystematiska fel. Den främsta förekomsten ligger i slarvfel under datainsamling och den senare i bearbetningen av densamma. Det är enklare att mäta bristande reliabilitet vid en kvantitativ studie, men det går även att applicera på kvalitativa intervjuer (Troost 2010, 132). En viss risk till bristande reliabilitet finns i transkriberingen av det insamlade materialet, vilket är ett stort och tidskrävande arbete, som också kan vara väldigt stressigt. Genom att vara konsekvent och noggrann har jag försökt undvika slarvfel vid transkriberingen.

För att en undersökning ska ha hög validitet, ska den visa på att frågorna faktiskt undersöker och behandlar det som studien säger sig undersöka. Även detta begrepp är svårt att applicera på en kvalitativ metod, där det ofta inte finns något tydligt rätt eller fel utan man försöker istället göra en egen tolkning av något (Troost 2010, 133).

Inom validitetsbegreppet talar man även om intern och extern validitet. Intern validitet är relevant för kvalitativa studier, eftersom det handlar om att kunna göra giltiga tolkningar och dra välgrundade slutsatser, utifrån det begränsade intervjumaterial som undersökningen bygger på. Extern validitet handlar om att undersökningen är representativ i sitt slag, om den går att upprepa, och om den genom detta kan bidra till forskningsfältet (Esaiasson et al. 2007, 63, 175).

Det finns en del invändningar mot forskningsintervjuns kvalitet, där den bland annat beskylls för att inte vara vetenskaplig. Kvalitativa intervjuer ses ofta som subjektiva och inte objektiva, explorativa istället för hypotesprövande, samt att de inte är generaliserbara eftersom de ofta baseras på ett fåtal informanter. Det är inte nödvändigtvis sant, men kritiken mot intervjuer som metod, och de svagheter som eventuellt finns, kan vara relevant att känna till inför användandet av metoden. Det kan även bidra till att man som intervjuare försöker motverka dessa svagheter (Kvale & Brinkmann 2009, 185-187).

Även den etiska aspekten är viktig att ha i åtanke när man genomför forskningsintervjuer. En förutsättning är att den som undersöker får informantens informerade samtycke, alltså att de intervjuade redaktörerna är medvetna om att intervjun används i ett forskningssyfte. Detta måste respekteras även om en informant tar tillbaka sitt samtycke efter en genomförd intervju. I min studie finns det även ett värde i att presentera mina informanter och de tidskrifter de arbetar med, eftersom det styrker min analys och ger en studien en ökad trovärdighet (Esaiasson et al. 2007, 290). Alla de tio intervjuade informanterna har gett sitt informerade samtycke till att medverka i undersökningen med sitt eget namn samt namnet på den kulturtidskrift de arbetar på.

Urval och presentation av informanter

De medverkande informanterna i min studie är alla verksamma redaktörer vid olika svenska kulturtidskrifter. Det första urvalet gjorde jag genom att kontakta 25 redaktörer vid olika tidskrifter verksamma i Stockholmsregionen. Jag utgick från listan från Statens Kulturråd över de 100 kulturtidskrifter som fått produktionsbidrag 2013. Av dessa tackade tio personer ja till att delta i min undersökning. Sju personer tackade nej med motivering att de inte hade tid till att delta. Resterande åtta svarade inte alls på min mejlförfrågan.

De tio som tackade ja var samtliga övervägande positivt inställda till uppsatsens tema. I sin roll som yrkesverksamma redaktörer finns det ett intresse för en sådan undersökning, och en uppfattning om att den belyser ett viktigt problem. Tid och plats lät jag informanterna själva välja, delvis av enkelhetsskäl, men också för att det skapar en mer avslappnad situation om det är en miljö som informanten känner sig bekväm med. Intervjuerna pågick mellan cirka 45 - 90 minuter, beroende på vilken informant som har intervjuats och hur mycket informanten har haft att svara på given fråga. Mer specifika tidsangivelser går att hitta nedan under presentationen av informanter.

Alla informanter gav min tillåtelse att spela in intervjun, vilket gjordes med min mobiltelefon. Detta bidrog, enligt min uppfattning, till en mer avslappnad intervjusituation än om jag hade haft en avancerad inspelningsutrustning. Det faktum att en intervju blir inspelad kan naturligtvis ha en viss påverkan i en intervjusituation, men en övervägande majoritet av informanterna hade en tidigare vana av intervjusituationer. Nedan följer en kort presentation av de tio informanterna och den kulturtidskrift som de är redaktör för:

Björn Larsson, redaktör på Hjärnstorm, som 2011 var nominerad till årets kulturtidskrift. Tidskriften har funnits sedan 1977, och skriver bland annat om konst, litteratur och filosofi (FSK 2013). Intervjun genomfördes 2013-10-25, mellan klockan 11.00 – 11.45, på Kungliga Bibliotekets cafeteria i Stockholm.

Fredrik Jonsson, redaktör på Det grymma svärdet, som 2012 var nominerad till årets kulturtidskrift. Det grymma svärdet beskrivs som fanzineinfluerad, punkig och unik (FSK 2013). Intervjun genomfördes 2013-10-26, mellan klockan 12.30 – 13.45, hemma hos Fredrik Jonsson i Aspudden.

Jackie Jakubowski, redaktör på Judisk Krönika, som har funnits sedan 1932 och är en av Sveriges äldsta kulturtidskrifter (Judisk Krönika 2013). Tidskriften behandlar judisk litteratur, film, konst, religion och filosofi, men även aktuell idédebatt och politik (Tidskrift.nu 2013). Intervjun genomfördes 2013-10-28, mellan klockan 10.30 – 11.15, på Jakubowskis kontor i Judiska Församlingshuset i Stockholm.

Kjell Vowles, redaktör på Effekt, som vill bredda klimatdebatten genom att skriva om den ur ett kulturellt, socialt och psykologiskt perspektiv (Tidskrift.nu 2013). Intervjun genomfördes 2013-10-28, mellan klockan 17.00 – 18.00, i ABF-huset på Sveavägen i Stockholm.

Kurdo Baksi, redaktör på Svartvitt, en mångkulturell tidskrift som har återuppstått efter ett längre uppehåll. Tidigare Svartvitt med Expo i samarbete med Stieg Larsson (Svartvitt 2013). Intervjun genomfördes 2013-10-29, mellan klockan 16.30 – 17.15, i ABF-huset på Sveavägen i Stockholm.

Pär Eliaeson, redaktör på Kritik, en arkitekturtidskrift som genom humor och kritik vill ge nya perspektiv inom arkitekturen (Tidskrift.nu 2013). Intervjun genomfördes 2013-10-30, mellan klockan 09.30-10.30, på Eliaesons kontor på Södermalm i Stockholm.

Birgitta Haglund, redaktör på Teatertidningen, som är Sveriges största teatertidskrift. Teatertidningen uppdaterar om det som händer inom teatervärlden genom intervjuer, reportage och essäer (Tidskrift.nu 2013). Intervjun genomfördes 2013-11-04, mellan klockan 12.00 – 13.00, hemma hos Haglund i Örnberg.

Jan Holmgaard, redaktör på Aiolos, som 2012 var nominerad till årets kulturtidskrift (FSK 2013). Aiolos behandlar djuplodande essäistik, och vill ge nya perspektiv på litteratur, konst och teori (Tidskrift.nu 2013). Intervjun genomfördes 2013-11-04 mellan klockan 15.00 – 15.45 på Café Babylon på Södermalm i Stockholm.

Julia Habetzeder och Maria Lowe Fri, redaktörer på Medusa, som är en populärvetenskaplig tidskrift som behandlar Medelhavsvärldens kulturer under antiken och det antika arvet (Tidskrift.nu 2013). Intervjun genomfördes 2013-11-07, mellan klockan 14.30 – 15.30 på Institutionen för arkeologi och antikens kultur vid Stockholms Universitet.

5. Kulturtidskriften i kläm mellan kultur, politik och marknad

I det här kapitlet kommer jag att besvara mina inledande frågeställningar genom att tematisera och analysera det insamlade intervjumaterialet. Utifrån intervjumaterialet har jag sett överensstämmande mönster som har delats upp under fem underrubriker. Här presenteras också min fristående analys som grundar sig i intervjuvaren, men även tidigare forskning och teori. Där jag använder citat ifrån intervjuerna för att förstärka mina teser så har de i vissa fall korrigerats grammatiskt, utan att innebörden har förändrats.

En byråkratisk benämning

Vad är en kulturtidskrift? Det var en fråga som visade sig vara svår att få svar på. Bland redaktörerna kunde man utläsa ett mått av förakt mot begreppet kulturtidskrift, eftersom det har en viss politisk laddning. De tidskrifter som klassas som kulturtidskrifter, gör det i första hand på grund utav en administrativ och byråkratisk funktion, i samband med att de söker Kulturrådets produktionsbidrag för kulturtidskrifter. En av redaktörerna säger:

”Kulturtidskriften [är] mest en byråkratisk benämning. Att någonting är en kulturtidskrift betyder bara att den får, eller är intresserad av att få, kulturstöd från statens kulturråd.”

Begreppet kulturtidskrift, likt begreppet kultur, är omdiskuterat och förändras i och med att samhället förändras. Detta kan vi se i regeringens senaste proposition, där man vill övergå till en definition av kulturtidskriften som är mer inriktad mot det estetiska kulturbegreppet och konstformerna. Här frångår man den vidare definitionen av kulturtidskrift som regeringen tidigare använt sig av, där man beskriver kulturtidskriften som något som innehåller samhällsinformation, eller ekonomisk, social eller kulturell debatt. Detta kommenteras av en redaktör:

”Diskussionen kring vad som är en kulturtidskrift har ändrats. För några år sedan bestämdes det att kulturtidskrifter som inte ägnade sig åt renodlad kultur, inte skulle få bidrag.”

Regeringens definition av vad som räknas som en kulturtidskrift berör många tidskrifter som skriver om kultur i en bredare bemärkelse, som kan ses närmare besläktad med det antropologiska kulturbegreppet. För dessa tidskrifter kan ändringen innebära minskat, eller helt förlorat kulturstöd, något som kan innebära att tidskriften tvingas lägga ner. En redaktör på en kulturtidskrift som är mer samhällsorienterad kommenterar detta:

”För mig handlar kulturbegreppet mycket om samhället. Därmed är alltså samhällstidskrifter även kulturtidskrifter, och även politiska tidskrifter kan klassas in under begreppet, det handlar om vår kultur och den kulturen vi lever i.”

I den enkät som Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter, FSK, genomförde 2012-2013 kunde man se en liknande reaktion på vilken genre redaktörerna ansåg att deras kulturtidskrift tillhörde. En stor del svarade ”Annat”, trots en mängd möjliga genreval, vilka alla är hämtade från Kulturrådets formulär för ansökan om produktionsbidrag för kulturtidskrifter. FSK tror att det beror på att tidskrifterna inte riktigt känner att de passar in i den indelning av kategorier som Kulturrådet gör.

Att kulturtidskrifter inte – om de ska få statligt stöd – ska behandla samhällsfrågor i en vidare bemärkelse, utan istället fokusera på de olika konstarterna, kan också ses som motsägelsefullt i förhållande till regeringens tidigare uttalanden om kulturtidskriftens viktiga funktion för yttrandefrihet och demokrati. Begrepp som yttrandefrihet och demokrati kan anses vara mer relevanta kopplade till en tidskrift som ger plats för en samhällsdebatt i vid mening, och som har plats för ett offentligt samtal, vilket rymmer en viktig demokratisk funktion.

Det demokratiska samtalet

Kulturtidskriften har flera viktiga roller i samhället idag. Olika kulturtidskrifter har dessutom olika roller, vilket varierar beroende på vad tidskriften har för fokus och syfte. Gemensamt för många kulturtidskrifter är att de vill bidra till att fördjupa pågående samtal, och på så sätt bidra till en mångfald i debatten. En redaktör beskriver det som ett demokratiskt samtal:

”Det är just samtalet, och då kan man ju se det som det demokratiska samtalet. [...] Det är klart att det skulle bli mycket mindre omfångsrikt och mycket mindre mångfald om inte kulturtidskrifterna fanns.”

Kulturtidskriftens roll skiljer sig från dagspressen. De flesta kulturtidskrifter utkommer endast med fyra nummer per år, vilket är minimumantalet för att få söka det statliga stödet. Den låga frekvensen gör det svårt att skriva om nyheter på det sätt som dagspressen gör. Istället innehåller många kulturtidskrifter mer djuplodande artiklar och texter inom olika ämnesområden. En redaktör säger:

”En kulturtidskrift är där man kan hitta mer fördjupning, förhoppningsvis, än vad man gör i dagspressen. [...] Den [är] inte är så nyhetsbaserad, utan man försöker ta större grepp kring olika fenomen i kulturen.”

Det offentliga samtalet i press och media, som Habermas beskriver, har en stor roll i formandet av folkets åsikter och diskussioner i olika kultur- och samhällsfrågor. Kulturtidskriften fungerar ofta som ett fristående forum för ett mer fördjupande samtal kring rådande debatter, bredvid dagspressen och de mer kommersiella medierna. Som en alternativ röst har kulturtidskriften en viktig roll för mångfalden. En redaktör förklarar det så här:

”Allt som bidrar till ett kulturutbyte i samhället, och förmedlar och ifrågasätter olika åsikter och hela den dynamiken som kännetecknar ett demokratiskt samhälle. Allt detta ingår naturligtvis i tidskriftens roll i samhället.”

Ekstrand (2007, 219) sammanfattar fyra viktiga funktioner för kulturtidskriften. Ett forum för debatt och upplysning, en kulturförmedlare, ett forum för läsarna och ett fönster mot världen. Dessa funktioner återspeglas tydligt även bland de svenska kulturtidskrifterna idag. En redaktör lyfter även fram betydelsen av att kulturtidskrifter inte är bundna till platser:

”Den har en roll på det sättet att den inte är bunden till plats. Vi har prenumeranter både utomlands och runt om i Sverige. Du kan vara med i sammanhanget även om du bor i en mindre ort och inte kan gå på utställningar eller föredrag och sådana saker. Så på det sättet

tycker jag att kulturtidskriften har en viktig funktion, att man sprider kulturen rent praktiskt.”

På det sättet kan man säga att kulturtidskrifterna även har en viktig funktion i att den på många sätt främjar det svenska kulturlivet. Dels genom att beskriva olika kulturella fenomen, men även genom att tillgängliggöra och sprida kulturen.

Status avgör läget på marknaden och i kulturvärlden

Kulturtidskriftens status uppfattas olika beroende på om man avser en bredare, samhällelig status, status inom kulturkretsar, eller status inom kulturpolitiken. Själva ordet ”status” är ett brett begrepp som kan tolkas på olika sätt i olika sammanhang och kan syfta till flera saker. Framför allt kulturtidskriftens anseende, rykte och ställning inom kulturen och samhället, men kan även tolkas mer strikt utefter huruvida kulturtidskriften är populär eller inte. Detta kopplas både till den kulturpolitiska debatten, de hierarkier som finns inom kultursektorn, samt till diskussionen kring populärkultur och finkultur. En redaktör sammanfattar det så här:

”Status det handlar väldigt mycket om nu för tiden. Det accelererar i och med en kommersialisering och ekonomisering av samhället. Status är väldigt viktigt, och det bestämmer en produkts läge på marknaden och läge i kulturvärlden.”

När man undersöker kulturtidskrifternas status märker man snabbt att det finns ett ganska litet intresse hos allmänheten för kulturtidskrifter idag. Bland en bredare publik hittar man inte särskilt många som prenumererar-, läser-, och är intresserade av kulturtidskrifter. Ur den aspekten kan man säga att kulturtidskriften har en låg status.

Den breda allmänhetens bristande intresse för att läsa och ta del av kulturtidskrifter avspeglas också i den status som kulturtidskriften har inom kulturpolitiken. I kulturpolitiska utredningar tar man upp problemet med att kulturtidskrifterna är underprioriterade och försummade inom politik och forskning, samtidigt som den har en viktig samhällsroll. Däremot utreder man inte varför kulturtidskrifterna har dessa problem, man för inte frågan vidare vare sig i analys eller i handling.

Kulturtidskrifterna sägs intressera en läsarkrets som har mer av det kulturella kapitalet än de allmänna kulturkonsumenterna, vilket Bourdieu menar hänger ihop med en persons bildning och förfining. De som läser kulturtidskrifter är framför allt

de som har ett specialintresse inom ett visst område och vill fördjupa sig. I många fall krävs det en viss förkunskap i ämnena för att kunna ta till sig artiklar i en kulturtidskrift.

Thacker (2012, 9-30) skriver att många kulturtidskrifter ser det som framgångsfullt att nå ut till läsare med ett högt kulturellt kapital, och det ekonomiska kapitalet och den kommersiella gångbarheten anses mindre viktigt. Några kulturtidskriftsredaktörer motsäger detta och anser att de behöver bli mindre exkluderande och bättre på att nå ut till en större publik, något som en redaktör beskriver så här:

”Även fast vi vill nå ut till den breda massan och i viss mån även gör det, skulle jag säga att de flesta som läser är välutbildade, och jag misstänker att det skulle se ut så för många andra kulturtidskrifter. Att de inte riktigt når ända ner till den breda publiken. Men jag skulle ändå vilja säga att den är till för alla, men många av oss måste också fundera på hur vi ska nå dit.”

Att kulturtidskrifterna anses som svårtillgängliga, exklusiva och icke-kommersiella kan ses som bidragande faktorer till deras låga status bland en allmän publik. Samtidigt är det troligtvis av samma anledningar som kulturtidskrifterna har en hög status och hyllas inom den insatta läsarkretsen med högt kulturellt kapital som vissa kanske skulle kalla ”kultureliten”. En redaktör kommenterar detta:

”Om man frågar folk inom det området som kulturtidskriften verkar, tror jag att folk skulle säga att de har en hög status. Men sedan om man frågar någon inom ett helt annat område har de antagligen aldrig hört talats om tidskriften överhuvudtaget, och då ryker statusen.”

Att kulturtidskriften inte är kommersiell har många nackdelar rent ekonomiskt, men vinner desto mer i kulturellt anseende. Detta hänger ihop med uppdelningen mellan finkultur och populärkultur, där den fina kulturen ofta uppfattas som mer svårtillgänglig än den massproducerade. Kulturtidskrifterna verkar ligga i ett slags gränsland mellan finkulturen och populärkulturen. Många av informanterna säger att de ogillar begreppen finkultur och populärkultur eftersom de är så värderande. Uppdelningen är inte heller lika tydlig och enkel som den kanske var tidigare.

Den utveckling som Horkheimer och Adorno beskriver som kulturindustrin är till synes än mer aktuell idag, i och med en kapitalism och kommersialism som ökar i

snabb takt. Samtidigt är det svårare att säga vad som är finkultur idag, eftersom kulturutbudet är större än någonsin och nästan allt är massproducerat. Gränserna för vad som är populärt verkar förflyttas hela tiden, och åsikterna går många gånger isär. En redaktör tycker till om detta:

”En klyscha som folk brukar säga är att den gamla uppdelningen mellan fin- och populärkultur försvann med postmodernistiska virvlar någon gång på 80-talet. I viss mån tycker jag att det stämmer, kultursidor idag behandlar mycket mer populärkultur nu än vad de gjorde förr.”

Även om kulturtidskrifterna generellt sett inte är kommersiella så kan de ändå behandla populära ämnen eller ha en populärvetenskaplig vinkel. Men trots detta verkar kulturtidskriften oftast få en finkulturell stämpel. Det kan leda till att en kulturtidskrift uppfattas som mer svårtillgänglig än den egentligen är, och får därför mindre läsare än kommersiella, ”lättillgängliga” tidskrifter.

På staten eller marknadens villkor?

Att kulturtidskrifter generellt har en svår ekonomisk situation är ingen hemlighet och flertalet är beroende av det produktionsstöd som staten ger. Minskar eller upphör produktionsstödet för en kulturtidskrift är risken stor att det bidrar till att en ond spiral uppstår: Ekonomin försämras, tidskrifterna lyckas inte upprätthålla samma kvalitet som tidigare, prenumeranterna minskar, arvoden sjunker och annonsintäkter blir allt viktigare. Detta är ett stort problem ur kvalitetssynpunkt för kulturtidskrifterna. En redaktör beskriver utvecklingen så här:

”Det blir någon form av ond spiral. Om vi får mindre bidrag tvingas vi skära ner, vi har ingen lokal längre utan vi hyr plats här, vi får egentligen inte betalt, om det finns lite pengar kvar i slutet av året kan man ta ut ett litet arvode, våra skribenter får inga pengar längre. Allt detta gör ju att då kan man inte hålla den kvalitet längre, som man hade när man hade ett bättre bidrag. Det resulterar kanske i att vissa inte vill prenumerera längre.”

Att prenumerantantalet minskar, samtidigt som det är svårt att hitta nya prenumeranter i den yngre publiken, har flera anledningar. Framförallt är det svårt att konkurrera med de nya medierna som finns idag, samtidigt som kulturtidskrifterna

kan uppfattas som svårtillgängliga om man inte har ett stort intresse för de områden som tidskrifterna behandlar. Men även för den som vill ta del av sitt specialintresse finns det idag många fler möjligheter än att enbart läsa tidskrifter.

Minskningen av prenumeranter kan även ses som en del av en övergripande samhällsutveckling och en allmän ekonomisk lågkonjunktur. När ekonomin i samhället försämras blir vanligtvis kulturuttrycken extra hårt utsatta. En del ser sig tvungna att prioritera bort den kultur som kostar att ta del av, som till exempel biljetter, inträden och prenumerationer. En redaktör säger:

”Det som definitivt har förändrats är att prenumerationsantalet har sjunkit tyvärr, år efter år. Om det är något som folk verkar dra in på så är det kultur. Om man inte har råd, då stryker man sådana saker.”

Redan under 1930-talet hade kulturtidskrifterna stora ekonomiska svårigheter. Hultén (1977, 29) beskriver hur man gjorde upprepade försök i att förnya och förnygra sina prenumeranter. Att läsa och prenumerera på kulturtidskrifter har länge varit något som framför allt tillhör den äldre publiken. Idag kan man dessutom ta del av en till synes obegränsad mängd läsning och information genom webben, där dessutom väldigt mycket är tillgängligt helt gratis. Digitalisering är något som ständigt återkommer i intervjuerna med redaktörerna. En redaktör beskriver det så här:

”Det är färre och färre som prenumererar på den här typen av tidskrifter. Jag har i omgångar prenumererat på olika tidskrifter, men det gör jag faktiskt inte längre. Inte för att jag inte vill kanske, men för att man kanske istället slentrianmässigt googlar fram det man är intresserad av istället. Då får man fram precis det man är intresserad av, kanske inte lika bra formulerat eller så, men det blir så, tyvärr.”

Den digitala utvecklingen har gjort det möjligt för läsaren att bli mer aktiv i uppsökandet av specifik information och läsning. På internet förväntar sig läsaren ofta att artiklarna ska vara gratis, och om den inte är det kan läsaren enkelt söka upp liknande information på ett annat ställe. Dessutom har läsaren ofta möjlighet att sprida och forma innehållet genom att dela och kommentera på artiklar. Utvecklingen har lett till en slags demokratisering av journalistiken som innebär både fördelar och nackdelar för både läsare och producent. Detta beskrivs så här av en redaktör:

”Tidigare var det en väldigt hög tröskel, inom media och publicistvärlden. Och den låga tröskeln som finns idag kan vi ju också se många nackdelar med nu. Att det kommer mycket som är dåligt, men det får man ta. Eller så får man lära sig att sålla och sortera bort det.”

Ett av de stora problemen för nätbaserade tidskrifter är ambitionen att kunna erbjuda gratis läsning och samtidigt upprätthålla kvalitet och ge betalt till medverkande för arbete som görs. Det blir en i stort sett omöjlig ekvation. Även för de tryckta kulturtidskrifterna har man svårigheter att ge arvoden till medverkande skribenter. Detta nämns av flera redaktörer, bland annat en som uttrycker det så här:

”Det är ett problem, och det är allmänt sjunkande, säger många journalister. Arvodena sjunker hela tiden och ekonomin är pressad.”

Enligt Föreningen för Sveriges kulturtidskrifters enkät svarade över hälften av kulturtidskrifterna att man arvoderar sina skribenter, dock angav en majoritet att arvodena var mycket låga. De som inte arvoderade sa att de inte hade råd. Nästan alla medverkande tidskrifter kommenterade att de gärna ville kunna betala sina medarbetare, och beklagade den dåliga ekonomiska situationen (FSK 2013).

Sedan en tid tillbaka har även Statens Kulturråd arvoden i beaktande när de fördelar det årliga produktionsbidraget. De vill uppmuntra kulturtidskrifterna som får bidrag att använda en del av pengarna till arvoden, med motiveringen att de har som mål att skapa goda villkor för konstnärligt skapande.

Generellt för nästan alla kulturuttryck är att de har blivit alltmer marknadsberoende. Utifrån Habermas teorier om den borgerliga offentligheten kan man tolka det som att en marknadsberoende press riskerar att styra det offentliga samtalet, vilket i förlängningen hotar yttrandefriheten och demokratin.

Eftersom väldigt få kulturtidskrifter har annonser och reklam i sina publikationer får kulturtidskriften en unik ställning. Genom att försöka vara oberoende av marknaden kan man förstå att många förknippar kulturtidskriften med begrepp som yttrandefrihet och demokrati. Det är ett av de få offentliga rum som ännu inte till stor del styrs av marknadens intressen och inflytande.

Istället är många kulturtidskrifter styrda av det statliga stödet. Produktionsbidraget som fördelas årligen av Statens kulturråd beskrivs av många redaktörer som helt

avgörande för deras tidskrifts existens. Utan stödet hade vi med all säkerhet inte haft den mångfald av kulturtidskrifter som finns i Sverige idag. Kulturstödet blir ett centralt tema i flera av intervjuerna, vilket bland annat nämns så här av en redaktör:

”Det är extremt viktigt. För många av de tongivande och viktigaste tidskrifterna i Sverige existerar ju inte utan det här stödet. Det är en nödvändighet, för de här tidskrifterna kan inte existera på en rak, kommersiell marknad.”

Samtidigt är det problematiskt att staten har ett så stort inflytande över kulturtidskriftens överlevnad, eftersom deras uppgift går ut på att stödja kulturen och inte styra den. Genom sin maktposition som bidragsfördelare kan Statens kulturråd styra utbudet av kulturtidskrifter, genom att välja vilka kulturtidskrifter som de anser värda att stödja. De kulturtidskrifter som får minskat-, eller uteblivet, stöd hamnar i en mycket svår situation, eftersom stödet ofta är helt avgörande för tidskriftens överlevnad.

Här kan man återigen se den onda spiralen som beskrevs tidigare. Minskat stöd försämrar tidskriftens resurser, vilket är en förutsättning för att hålla den kvalitet som krävs för att tidskriften ska återfå sitt stöd från Kulturrådet.

Men trots att kulturtidskrifterna påverkas av det statliga stödet, hade ett ökat antal annonser i tidskrifterna möjligtvis haft ännu större inflytande över innehåll och kvalitet. Av den anledningen väljer många redaktörer därför bort reklam och sponsring från sin tidskrift. Detta beskrivs så här av en redaktör:

”Det är lätta pengar, men som också påverkar innehållet. Man hamnar i en ny position som publicist om man har annonser och reklam i sin tidskrift. Det är en svår balansgång.”

En annan redaktör uttrycker sig liknande:

”Så fort man börjar anpassa sig mer efter en ekonomi eller en marknad så kan man tappa en del av kvalitén i en tidskrift.”

I Föreningen för Sveriges kulturtidskrifters medlemsenkät svarade 60 procent av medlemmarna att de sökte produktionsstöd från Kulturrådet. Av de som inte sökte hade många gjort det förut, men aldrig fått bidrag, eller så lite pengar att det inte ansågs värt jämfört med den arbetsinsats som krävs för att fylla i ansökan.

Enkätsvaren visade också på en kritik och misstro till det statliga stödet, eftersom man inte förstod hur Statens kulturråd beslutar kring de tidskrifter som får bidrag, och vad som avgör storleken på bidraget (FSK 2013).

Den misstro och kritik mot stödet och mot beslutandet av stödsummor som framkom i enkäten gick också att läsa ut under intervjuerna med redaktörerna. De ser ett problem i att försöka göra politik av kulturtidskrifterna, samtidigt som det är nödvändigt för att de ska kunna få bidrag och klara sig ekonomiskt, vilket en redaktör sammanfattar så här:

”Det är alltid svårt när man ska politisera de här sakerna, för att politiken måste vara ganska rätvinklig och enkel och tydlig och ekonomiserad också, det ska ges bidrag till saker. Så det är alltid en komplikation när kulturen ska pressas in i politiken, och det ser vi ju hela tiden. När det gäller kulturtidskrifterna har det fått väldigt tydliga uttryck de senaste åren, med kulturtidskriftsstödet som varit lite under förändring.”

Enligt Bourdieu är det kulturella kapitalet alltid underordnat det ekonomiska. Ekonomin styr över popularitet, status och betydelse. De kulturuttryck som inte är ekonomiskt gångbara hamnar i en beroendesituation av statliga bidrag, stipendier och andra inkomstkällor. De allra flesta kulturtidskrifter har en mycket liten budget att röra sig på, samtidigt som de förväntas hålla en hög kvalitet. Det blir en svår situation för flertalet kulturtidskrifter. Trots detta finns det en hög ambitionsnivå bland kulturtidskriftsredaktörerna, vilket beskrivs så här av en redaktör:

”Just för kulturtidskrifter kan man se ett kroniskt problem för alla. Det är höga ambitioner och låg budget. Det är den principen som gäller.”

Uttalandet ger en bild av många kulturtidskriftsredaktörers situation. De beskriver sig själva som idealister som brinner för det de gör. Utan deras engagemang och många gånger obetalda arbetsinsats hade det antagligen funnits väldigt få kulturtidskrifter kvar i Sverige idag.

Minskad bildningskultur och demokratiserad journalistik

Flera redaktörer försöker förklara och ge orsaker till att kulturtidskrifterna har fått en minskad roll och status och sämre ekonomiska förhållanden. Bland annat talar några

om en bildningskultur som kulturtidskrifterna har förknippats mycket med, som håller på att minska idag. Många tror att det är för att vi läser mindre än tidigare. En redaktör kommenterar det så här:

”Den eventuella bildningskultur som har funnits i Sverige är ju uttraderad till exempel. [...] Det påverkar att vi inte läser. Det är inte bara nya medier som påverkat, utan det är en allmän utveckling, som gör att vi inte ens läser morgontidningen till exempel. Det ska vara snabba nyheter. Vi fördjupar oss inte, vi tar oss inte den tiden.”

Det går att dra en parallell mellan den utveckling som redaktörerna ser i bildningskulturen och kulturtidskrifternas roll, med den utveckling som Habermas beskriver för det offentliga samtalet. Teorin om den borgerliga offentlighetens förfall hänger i hög grad ihop med en minskad bildningskultur, som Habermas menar är konsekvenserna av ett ökat kapitalistiskt samhälle där marknaden styr offentligheten (Habermas 2003).

En annan utveckling är att kulturtidskrifterna idag, tillsammans med andra äldre medier, måste konkurrera med nya och digitala medier. De nya medierna är svåra att konkurrera med eftersom de har en tillgänglighet och anpassningsbarhet på ett helt annat sätt. Trots att kulturtidskrifternas roll i samhället inte nödvändigtvis har blivit mindre viktig, så är det tydligt att rollen har minskat. Detta beskriver en redaktör så här:

”I brist på televisionen, radio, iPhone, internet och allt annat så hade ju tidskriften en större roll en gång i tiden [...] Tidskriften var länge den viktigaste informationskällan för många.”

Den digitala utvecklingen har lett till en mängd nya kommunikationskanaler och plattformar. I dag har nästan vem som helst möjlighet att starta en tidskrift eller en blogg på internet, där man fritt kan uttrycka sig och kommunicera med andra.

Utvecklingen kan ses som en demokratisering av journalistiken, som hänger ihop med vad man ibland kallar medborgarjournalistik, som för med sig både fördelar och problem. Ett av problemen handlar om Internetkällornas kvalitet och trovärdighet. I och med att mängden information ökar blir det svårare att sälla bland informationen, vilket leder till höjda krav på individens förmåga till källkritik. Samtidigt ökar

tillgängligheten av information och ger en mångfald av källor. Demokratiseringen för även med sig en professionalisering, där man ställer högre krav på den etablerade journalistiken. En redaktör uttrycker det så här:

”Trösklarna för publicering är mycket lägre idag. Problemet är att allt det dåliga som kommer skymmer från det som är bra. Så man kanske inte hittar det som är bra, eller det som har kvalitet. På grund utav att det är så mycket utav låg kvalitet. Men det börjar vi ju lära oss nu, det har ju pågått ett tag nu, den här mängden av bloggar och mängden av poddar och alltihopa. Det är ju det, att man måste lära sig att sortera, det är en av de viktigaste sakerna idag, att sortera information.”

Återigen går det att återknyta utvecklingen till både Horkheimer och Adorno och Habermas teorier i och med den kommersialisering av medier och kultur som idag bara verkar öka. Marknaden får allt större inflytande i våra liv, och annonser, sponsring och reklam har blivit en naturlig del i nästan alla kulturyttringar. Det går även att se kopplingar till den osjälvständighet som Bourdieu tillskriver det journalistiska fältet, som styrs av det ekonomiska kapitalet. Samtidigt har vi i Sverige idag fortfarande en stat som fungerar som en ekonomisk stöttepelare för många mindre kommersiella kulturella verksamheter.

Kulturtidskrifterna hamnar på flera sätt i en klämd situation, där de tvingas spela enligt både kulturpolitikens- och marknadens regler. Det blir en fråga om huruvida det är staten eller marknaden som ska få sätta kulturtidskrifternas villkor.

6. Slutsatser och diskussion

Mitt syfte med undersökningen har varit att undersöka vad kulturtidskrifterna har för roll och status i det svenska samhället idag, utifrån intervjuer med tio verksamma redaktörer på olika kulturtidskrifter. Baserat på min analys kan jag besvara mina inledande frågeställningar med ett antal slutsatser.

Hur ser redaktörerna på den politik som drivs kring kulturtidskriften?

Redaktörerna har en dubbel inställning till det statliga kulturtidskriftsbidraget. De är å ena sidan tacksamma för att det bidraget finns eftersom det är den viktigaste inkomstkällan för många kulturtidskrifter. Å andra sidan så finns det samtidigt en skepsis och misstro till hur bidraget hanteras och fördelas, och man saknar en transparens i beslutsprocessen kring bidraget. Det beskrivs som en svår balansgång att arbeta mot både det statliga stödets kriterier och marknadens regler.

Redaktörerna problematiserar Kulturrådets makt över att definiera vad som är en kulturtidskrift och vilka tidskrifter som ska ges stöd. Begreppet ”kulturtidskrift” ses av många framförallt som en byråkratisk och administrativ term för att kunna kategorisera in tidskrifterna i olika fack. Vissa ser också problem i hur regeringen vill ändra definitionen av vad som är en kulturtidskrift och göra den snävare, vilket försvårar många av kulturtidskrifternas situation. De flesta av informanterna anser att det är fel att smälta av kulturtidskriftsbegreppet från att inrymmas under det breda, antropologiska kulturbegreppet och tidskrifter som behandlar samhällsfrågor i vid bemärkelse, till ett snävare, estetiskt och således finkulturellt kulturbegrepp. Detta gör att kulturtidskrifter som belyser samhällsfrågor i vidare bemärkelse faller utanför ramen för att få stöd, något som kan ses som motsägelsefullt eftersom kulturpolitiken gärna lyfter fram kulturtidskrifternas viktiga roll ur ett demokratiperspektiv.

Vad anser redaktörerna att kulturtidskriften har för roll och status i samhället?

Redaktörerna anser att kulturtidskriftens roll framför allt handlar om att fördjupa det offentliga samtalet, och bidra med läsning som kan uppmuntra till samtal och debatt. Detta leder i förlängningen till ökad kulturell mångfald, yttrandefrihet och demokrati. I den bemärkelsen anser de att kulturtidskrifterna har en viktig roll i samhället. Det finns också en viktig poäng i att ha ett offentligt samtal som inte är påverkat av

kommersiella intressen, inte minst ur en demokratisk aspekt. Kulturtidskrifterna ger möjligheter till obundna, oetablerade och nya skribenter att bidra till en mångfald av röster i det offentliga rummet.

Kulturtidskrifternas status skiljer sig mellan olika personer. För de som är insatta i kulturvärlden har kulturtidskrifterna ofta hög status, men för den stora allmänheten har kulturtidskrifterna generellt en ganska låg status. Det senare påverkar även statusen inom politiken, vilket resulterar i att kulturtidskrifterna blir en underprioriterad kulturpolitisk fråga. Kulturtidskrifterna ligger i gränslandet mellan populär- och finkultur, men är generellt sett icke-kommersiell vilket gör den svårtillgänglig för en bredare publik. De mer finkulturella kulturtidskrifterna har en lite högre status än de populära. Statusen ses som avgörande för den enskilda kulturtidskriftens läge och position både inom kulturvärlden och på marknaden.

Hur kan kulturtidskriftens roll och status tolkas utifrån de intervjuade redaktörernas svar, den rådande kulturpolitiska diskussionen, kulturteorier och tidigare forskning?

Sällan uppmärksammas kulturtidskrifternas betydelse. Kulturtidskrifterna har idag, och genom tiderna haft, en betydande funktion för samhället i sin förlängning. Genom att bidra med texter och idéer kan de fördjupa och utveckla pågående samtal och debatter. Kulturtidskrifterna ger även möjligheter till att nya röster får möjlighet att ta sig in i det offentliga samtalet, genom att ta in oetablerade skribenter. Det bidrar till en mångfald och opartiskhet som är svårare att hitta i den mer kommersiella pressen.

När regeringen vill ändra definitionen av kulturtidskrift i samband med fördelandet av produktionsbidrag, blir situationen för många kulturtidskrifter ännu svårare. Istället för att ge stöd till tidskrifter som även skriver om samhällsfrågor i en bredare bemärkelse vill man prioritera den snävare, estetiska kulturen, och de tidskrifter som behandlar de olika kulturyttringarna. Eftersom många kulturtidskrifter är ekonomiskt beroende av bidraget hamnar de i en situation där de statliga intressena styr och har makt över de enskilda kulturtidskrifternas överlevnad.

Att kulturtidskrifterna är underprioriterade och försummade inom politik och forskning fastslås i offentliga utredningar. Men varför de försummas är inget man undersöker närmare. Det hänger möjligtvis ihop med att det generellt sett finns ett litet intresse för kulturtidskrifter hos en bredare allmänhet, något som också på senare

tid verkar minska ytterligare. Det låga intresset kan ha ett samband med att kulturtidskrifterna inte är vinstdrivande produkter på marknaden, och i ett kapitalistiskt och kommersiellt styrt samhälle är ekonomin dominerande över kulturen. Detta påverkar i sin tur intresset för kulturtidskrifterna inom politik och forskning. Idag ser vi även hur nya, digitala medier dominerar bland publik och läsare och konkurrerar således ut traditionella medier, så som den tryckta pressen och tidskrifterna. Det nya medielandskapet bidrar till en demokratisering inom journalistiken där vi inte längre enbart går till etablerade källor för läsning och information. Intresset för den professionella journalistiken som återfinns i de traditionella medierna minskar. Samtidigt kan man se en utveckling där vi i stor utsträckning läser mindre idag än tidigare, och den bildningskultur som tidigare dominerat börjar försvinna i takt med utvecklingen. Kulturtidskrifterna försöker navigera i denna utveckling där de kläms mellan marknadens nya villkor och den kulturpolitik som bedrivs kring kulturtidskrifterna.

Resultaten och slutsatserna i min undersökning bör ses och tolkas med en viss försiktighet då de är svårt att generalisera en kvalitativ studie. Slutsatserna kan tolkas som tendenser och exempel på hur situationen för många kulturtidskrifter kan se ut, men det finns även andra situationer och tolkningar. Något som förstärker resultatens trovärdighet är att de i stor utsträckning överensstämmer i förhållande till den teori och tidigare forskning som finns kring kulturtidskrifter. Den tidigare forskning som finns är inte heller strikt generaliserbar för alla kulturtidskrifter, men den bidrar till en övergripande bild av hur kulturtidskrifternas situation har varit och är än idag.

Mina slutsatser kan vara ett intressant underlag för de som är insatta i kulturtidskriftsvärlden på ett eller annat sätt, till exempel Statens kulturråd, Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter och för de som är verksamma vid olika kulturtidskrifter. Den kan även ge en inblick för de som har ett allmänt intresse för kulturpolitik och kulturjournalistik.

Förslag till fortsatta studier

Det vore intressant att fördjupa sig i enskilda kulturtidskrifter och analysera hur de bearbetar ämnen som roll, status och kulturpolitik i egna artiklar. Genom en sådan undersökning kan man få insyn i hur de själva väljer att diskutera och hantera de frågor som berör kulturtidskrifterna.

7. Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

- Backius, Stefan. 2011. *Arbetare på scen. Amatörteater som politiskt verktyg*. Örebro: Örebro Universitet.
- Benson, Rodney & Neveu, Erik. 2005. *Bourdieu and the journalistic field*. Cambridge: Polity Press.
- Bergman, Johan. 2010. *Kulturfolk eller folkkultur? 1968, kulturarbetarna och demokratin*. Umeå: Boréa Bokförlag.
- Bourdieu, Pierre. 1984. *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Bourdieu, Pierre. 1993. *Kultursociologiska texter*. 4. uppl. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Brooker, Peter & Thacker, Andrew. (red.). 2012. *The Oxford critical and cultural history of modernist magazines. Vol. 2, North America 1894-1960*. Oxford: Oxford University Press.
- Dahlgren, Peter. 1995. *Television and the Public Sphere*. London: Sage Publications.
- Durham, Meenakshi Gigi & M. Kellner, Douglas. (red.). 2006. *Media and Culutral Studies. Key Works*. Revised Edition. Cornwall: Blackwell Publishing.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena. 2007. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3. uppl. Stockholm: Norstedts juridik.
- Gillham, Bill. 2008. *Forskningsintervjun – Tekniker och genomförande*. Malmö: Studentlitteratur.
- Habermas, Jürgen. 2003. *Borgerlig offentlighet. Kategorierna "privat" och offentligt" i det moderna samhället*. 4. uppl. Lund: Arkiv förlag.
- Habermas, Jürgen. 1989. The Public Sphere: An Encyclopedia Article. I *Critical Theory and Society: A Reader*, Bronner, Stephen Eric & M. Kellner, Douglas (red.), s. 136-142. London: Routledge.
- Hall, Stuart. 1980. Encoding/decoding. I *Culture, Media, Language*, Hall, Stuart, Hobson, Dorothy, Love, Andrew & Willis, Paul (red.), s. 128-138. London: Hutchinson.
- Horkheimer, Max & W. Adorno, Theodor. 1996. *Upplysningens dialektik*.

- Göteborg: Bokförlaget Daidalos
- Karlsson, David. 2010. *En kulturutredning: pengar, konst och politik*. Göteborg: Glänta Produktion.
- Karlsson, David. 2012. Kulturtidskrifternas minne och framtid. I *Psykoanalytisk tidskrift. Arche: Register 2002-2012*. Gilbert, Jonas (red.).
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend. 2009. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- KUR 1986:5. *Kulturtidskrifter – skrifter i tiden*. Rapport från Statens kulturråd.
- Negt, Oskar & Kluge, Alexander. 1993. *Public Sphere and Experience. Toward and Analysis of the Bourgeois and Proletarian Public Sphere*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Prop. 2009/10:3. *Tid för kultur*.
- SOU 2000:1. *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet*. Demokratiutredningens betänkande.
- SOU 1997:141. *Boken i tiden*. Betänkande av utredningen Boken och kulturtidskriften.
- Trost, Jan. 2010. *Kvalitativa intervjuer*. 4. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Williams, Raymond. 1985. *Keywords. A vocabulary of culture and society*. Revised Edition. New York: Oxford University Press.

Otryckta källor

- Baksi, Kurdo. Redaktör på Svartvitt. 2013. Intervju 29 oktober.
- Eliaeson, Pär. Redaktör på Kritik. 2013. Intervju 30 oktober.
- Habetzeder, Julia. Redaktör på Medusa. 2013. Intervju 7 november.
- Haglund, Birgitta. Redaktör på Teatertidningen. 2013. Intervju 4 november.
- Holmgaard, Jan. Redaktör på Aiolos. 2013. Intervju 4 november.
- Jakubowski, Jackie. Redaktör på Judisk krönika. 2013. Intervju 28 oktober.
- Jonsson, Fredrik. Redaktör på Det grymma svärdet. 2013. Intervju 26 oktober.
- Larsson, Björn. Redaktör på Hjärnstorm. 2013. Intervju 25 oktober.
- Lowe Fri, Maria. Redaktör på Medusa. 2013. Intervju 7 november.
- Vowles, Kjell. Redaktör på Effekt. 2013. Intervju 28 oktober.

Elektroniska källor

- Adelsohn Liljeroth, Lena. 2008. Svar på skriftlig fråga 2007/08:597.
http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Fragor-och-anmalningar/Svar-pa-skriftliga-fragor/Tidskriften-Mana_GV12597/ (Hämtad 2013-11-25).
- FSK, Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter. 2013. Om oss.
http://www.fsk.net/?page_id=5 (Hämtad 2013-12-10).
- FSK, Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter. 2013. Sveriges kulturtidskrifter – Viktiga för yttrandefriheten och demokratin. Rapport från en medlemsenkät genomförd 2012-2013.
http://www.fsk.net/wp-content/uploads/2013/07/FSK_enkat_2012-2013.pdf (Hämtad 2013-12-11).
- FSK, Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter. 2013. Senaste nytt.
<http://www.fsk.net/> (Hämtad 2013-11-26).
- Glänta. 2013. David Karlsson. En kulturutredning: pengar, konst och politik.
http://glanta.org/?page_id=25&view=48 (Hämtad 2013-12-22).
- Judisk Krönika. 2013. Sveriges Judiska kulturtidskrift.
<http://www.judiskkronika.se/> (Hämtad 2013-11-26).
- Nätverkstan Kultur i Väst. 2010. Detta är kulturchock.
<http://www.natverkstan.net/tjanster/ekonomitjanst/kulturchock/> (Hämtad 2013-12-10).
- Statens Kulturråd. 2012. Kulturtidskrifter – Produktionsstöd 2013.
http://www.kulturradet.se/sv/bidrag/beviljade_bidrag/2012/Kulturtidskrifter1/ (Hämtad 2013-11-25).
- Statens Kulturråd. 2013. Produktionsbidrag till kulturtidskrifter.
<http://www.kulturradet.se/sv/bidrag/kulturtidskrifter/Produktionsstod/> (Hämtad 2013-12-21).
- Svartvitt. 2013. Svartvitt: Mångkulturell webbplats.
<http://svartvitt.se/> (Hämtad 2013-12-09).
- Tidskrift.nu. 2013. Den elektroniska Kulturtidskriften 2013. Katalogen över Sveriges kulturtidskrifter. <http://www.tidskrift.nu/images/Kulturtidskriften2013.pdf> (Hämtad 2013-11-26).
- Tidskriftsverkstaden i Väst. 2010. Om Tidskriftsverkstaden.
http://www.tidskriftsverkstaden.se/?page_id=346 (Hämtad 2013-12-23).

8. Bilagor

Frågeformulär till intervjuguide

Inledande frågor

Berätta om dig själv

Vad är en kulturtidskrift?

Kulturtidskriftens roll

Vad har kulturtidskriften för roll i samhället idag?

Vilken roll har kulturtidskriften kopplat till yttrandefrihet och demokrati?

Vilken roll har kulturtidskriften kopplat till kultur och kulturliv?

Hur har kulturtidskriftens roll förändrats över tid?

Kulturtidskriftens status

Vad har kulturtidskriften för kulturell status?

Hur ser du på begreppen finkultur och populärkultur?

Hur kan begreppen finkultur och populärkultur kopplas till kulturtidskriften?

Vem läser kulturtidskrifter?

Hur har kulturtidskriftens status förändrats över tid?

Kulturtidskriftens ekonomiska situation

Hur ser kulturtidskriftens ekonomiska situation ut?

Hur ser ni på arvodering av skribenter?

Hur ser det ut med annonsintäkter på er tidskrift?

Hur ser du på det statliga stödet?

Hur skulle den ekonomiska situationen för kulturtidskrifter kunna förbättras?

Avslutande fråga

Vill du förtydliga eller lägga till något?